

УДК 902

ISSN 2545-4528 (печатено)
ISSN 2545-4536 (електронски)

археолошк **И**НФОРМАТОР

стручно списание од областа на археологијата

број 4

АРХЕОЛОШКИ ИНФОРМАТОР 4 (2020)

Издавач
ЗГ МЕНЕЛАЈ - Прилеп

лектор на македонски
Виолета Крстеска

Уреднички одбор

(главен уредник)
Елица МАНЕВА
Филозофски факултет - Универзитет св. Кирил и
Методиј - Скопје

превод на англиски
Ѓурѓица Илиева Нацова
Дејан Ѓорѓиевски
Ирена Теодора Весевска

(членови)
Бошко Ангеловски
ЈНУ Институт за старословенска култура - Прилеп

тираж
100 примероци

Зоран Рујак
НУ Завод за заштита на спомениците на културата и
музеј Струмица

печатни
СТОБИ ТРЕЈД

Орданче Петров
ЈНУ Институт за старословенска култура - Прилеп

доставно на
www.informator.com.mk

Александар Мургоски
ЗГ Менелај - Прилеп

адреса на редакција
ул. Павел Шатев, 34 - Прилеп,
Република Македонија
инт. страна www.menelaj.mk, www.informator.com.mk
електронска пошта: arheoloski@informator.com.mk

Технички уредник и компјутерска обработка
Орданче Петров, Александар Мургоски

Издавањето на овој број на списанието е финансиски
помогнато преку Годишната програма за проекти од
национален интерес на Министерството за култура за
2020 година

UDK 902

ISSN 2545-4528 (print)
ISSN 2545-4536 (online)

arheološk **i** NFORMATOR

Academic Journal of Archaeology

volume 4

ARHEOLOŠKI INFORMATOR 4 (2020)

Publisher
NGO MENELAJ - PRILEP

Macedonian proofreading
Violeta Krsteska

Editorial Board

(Editor-in-chief)
Elica Maneva
Faculty of Philosophy - University of sts. Cyril and
Methodius - Skopje

Translation in English
Djurdjica Ilieva Nackova
Dejan Gjorgjievski
Irena Teodora Vesevska

(editors)
Boško Angelovski
PRI Institute of Old Slavic Culture - Prilep

printed in
100 copies

printed by
STOBI TREJD

Zoran Rujak
NI Institute for Protection of Monuments of Culture and
Museum - Strumica

available on
www.informator.com.mk

Ordanče Petrov
PRI Institute of Old Slavic Culture - Prilep

journal address
Pavel Satev, 34 - Prilep,
Republic of Macedonia
web-site: www.menelaj.mk, www.informator.com.mk
e-mail: arheoloski@informator.com.mk

Aleksandar Murgoski
NGO Menelaj - Prilep

Technical editor and computer layout
Ordance Petrov, Aleksandar Murgoski

This volume of the Journal is financially supported by
the Annual program of the Ministry of Culture of the
Republic of Macedonia for 2020

Република Северна Македонија
Министерство за култура

СОДРЖИНА

археолошки ископувања

- ВЕЛУШКА ТУМБА КАЈ ПОРОДИН** 9
Г. Наумов и други
- АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТ ПАВЛА ЧУКА** 21
А. Јакимовски и други
- ГРАДИШТЕ - ПЕШТЕРА** 33
СЕЛО КИСЕЛИЦА, ДЕЛЧЕВО
Т. Нацев и Д. Стојановски
- „ГРАДИШТЕ“ - БИСЛИМСКА КЛИСУРА** 41
Д. Ѓорѓиевски
- „ПЕНДИКОВЦИ“ ВО ВАРОШ - ОХРИД** 49
Б. Таневски

археолошки рекогносцирања

- ХИДРОЕЛЕКТРИЧНА ЦЕНТРАЛА ЧЕБРЕН** 59
А. Миткоски и Д. Темелкоски

конзервација и реставрација

- ВАРДАРСКИ РИД - ГЕВГЕЛИЈА** 75
Т. Нацев и Е. Сламков
- МОЗАИЦИТЕ ОД** 91
ТЕОДОСИЈАНСКА ПАЛАТА ВО СТОБИ
М. Тутковски
- МОЗАИЦИТЕ ОД** 99
ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА ВО СТОБИ
М. Тутковски

CONTENT

archaeological excavations

- VELIŠKA TUMBA SITE NEAR PORODIN** 20
G. Naumov et all.
- ARCHEOLOGICAL SITE PAVLA ČUKA** 31
A. Jakimoski et all.
- GRADIŠTE - PEŠTERA** 39
VILLAGE OF KISELICA, DELČEVO
T. Nacev and D. Stojanovski
- “GRADIŠTE” - BISLIM GORGE** 48
D. Gjorgjievski
- PENDIKOVCI IN VAROŠ - OHRID** 58
B. Tanevski

archaeological surveys

- HYDROELECTRICAL POWER PLANT ČEBREN** 73
A. Mitkoski and D. Temelkoski

conservation and restoration

- VARDARSKI RID - GEVGELIJA** 89
T. Nacev and E. Slamkov
- MOSAICS OF THE** 98
THEODOSIAN PALACE IN STOBI
M. Tutkovski
- MOSAICS OF THE** 109
EPISCOPAL BASILICA IN STOBI
M. Tutkovski

конзервација и реставрација

КОНЗЕРВРАЦИЈА И РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ДВИЖНИ НАОДИ ОД ВРБЈАНСКА ЧУКА 111
Г. Стојанов

РЕСТАВРАЦИЈА И КОНЗЕРВРАЦИЈА НА КУБУРА 117
М. Филева

вариа

ИЗВОРОТ НА НЕОГЕНСКИОТ ВАРОВНИК ЗА ИЗГРАДБА НА ГРОБНИЦАТА ВО БРАЗДА 123
М. Басотова

УШТЕ ЕДЕН РИМСКИ ВОЈНИЧКИ ГРОБ ОД ЛИХНИД 133
Д. Спасова

АРХЕОЛОШКО ОТКРИТИЕ ЈУЖНО ОД ЦРКВАТА СВЕТА СОФИЈА ВО ОХРИД 141
П. Кузман

ОМАЖ ЗА ПОСЛЕДНОТО ЖИВЕАЛИШТЕ И ВЕЧНОТО ПОЧИВАЛИШТЕ НА КАТАРИНА КАНТАКУЗИНА БРАНКОВИЌ ВО КОНЧЕ 163
Е. Манева

џрикази

ИЗВЕШТАЈ ЗА МЕЃУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЈА НА КРСТОСНИЦАТА НА КУЛТУРНИТЕ ИДЕИ: МАКЕДОНИЈА, БАЛКАНОТ, ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА – НАСЛЕДСТВО, МЕНАЏМЕНТ, РЕСУРСИ 179
И. Теодора Весевска

ПРИКАЗ НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ANTIČNI NAGROBNI SPOMENIKI NA OVMOŠĀU MESTA SCUPI IN PODROČJU KUMANOVA: IZDELKI, PROIZVODNI SIKLI IN KURSI“, ОДБРАНЕТА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ЉУБЉАНА 183
Д. Герасимовска

conservation and restoration

116 CONSERVATION AND RECONSTRUCTION OF MOVEABLE FINDS FROM VRBJANSKA ČUKA
G. Stojanov

121 RESTORATION AND CONSERVATION OF A FLINTLOCK
M. Fileva

varia

131 THE SOURCE OF THE NEOGENE LIMESTONE FOR BUILDING OF THE TOMB IN BRAZDA
M. Basotova

140 ANOTHER ROMAN MILITARY GRAVE IN LYCHNIDOS
D. Spasova

162 ARCHAEOLOGICAL DISCOVERY TO THE SOUTH OF THE SAINT SOPHIA CHURCH IN OHRID
P. Kuzman

177 HOMAGE TO THE LAST RESIDENCE AND THE ETERNAL HOME OF KATARINA KANTAKOUZENE BRANKOVIĆ IN KONČE
E. Maneva

reviews

181 INTERNATIONAL CONFERENCE REPORT: ON THE CROSS-PATH OF CULTURAL IDEAS: MACEDONIA, THE BALKANS, SOUTHEAST EUROPE – HERITAGE, MANAGEMENT, RESOURCES
I. Teodora Vesevska

187 REVIEW OF THE PHD DISSERTATION “ROMAN SEPULCHRAL MONUMENTS IN THE SCUPI AND KUMANOVO REGION: PRODUCTS, PRODUCTION CYCLES AND CLIENTS“, DEFENDED AT THE FACULTY OF PHILOSOPHY AT THE UNIVERSITY IN LJUBLJANA
D. Gerasimovska

FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA IV 189
IN HONOREM PROFESORIS, VIRI CLARISSIMI
AC DOCTISSIMI VIKTOR LILČIĆ ADAMS

Главен уредник Ратко ДУЕВ
Скопје: Филозофски факултет, 2019. стр. 9-631/
ISBN 978-608-238-163-3
J. Савеска

In memoriam

ИВАН МИКУЛЧИЌ 193
АРХЕОЛОГ SUI GENERIS
(1936-2020)

192 FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA IV
IN HONOREM PROFESORIS, VIRI CLARISSIMI
AC DOCTISSIMI VIKTOR LILČIĆ ADAMS

Editor-in-chief Ratko DUEV
Skopje: Faculty of Philosophy, 2019. pp. 9-631.
ISBN 978-608-238-163-3
J. Saveska

In memoriam

198 IVAN MIKULČIĆ
ARCHAEOLOGIST SUI GENERIS
(1936-2020)

Паско КУЗМАН

Pasko KUZMAN

In memoriam

In memoriam

ИВАН МИКУЛЧИЌ
АРХЕОЛОГ *SUI GENERIS**
(1936-2020)

IVAN MIKULČIĆ
ARCHAEOLOGIST *SUI GENERIS**
(1936-2020)

УДК 902:929Микулчиќ, И.

Охрид

paskokuzman@gmail.com

Во вкупноста на неговата појава изгледа како да се содржат сите авантури на археолошките времиња. Во тие временски "екскурсии и забегувања" низ целиот свој живот завлегуваше археологот Иван Микулчиќ, еден од најдобрите познавачи на македонската археолошка почва. Со исклучителна резолутност го изгради својот археолошки профил кој трајно ќе остане како незаобиколна археолошка појава во рамките на македонската археолошка наука, а како анфас ќе го паметаат сите генерации на кои во својот профе-

*Овој текст е прв пат објавен во списанието *Folia Archaeologica Balcanica II* (2013) посветено на проф. Иван Микулчиќ, од каде е преземено и во целост реобјавено во оваа прилика.

Ivan Mikulčić's persona seems to unite adventures from all the archaeological eras. He has absorbed all these chronological "excursions" to become one of the greatest experts of Macedonian archaeology. He has worked on his archaeological profile with extraordinary persistence. This profile will be remembered as rare phenomenon in Macedonian archaeological discourse and "en face" for the many generations he addressed during his teaching career and engaged with his great evocative delivery. Among current generations of

*This paper was first published in the journal *Folia Archaeologica Balcanica II* (2013) dedicated to prof. Ivan Mikulčić, from where it was taken down and completely republished on this occasion.

сорски век им се обраќаше со неговата сугестивна специфичност во настапите. Меѓу денешните генерации македонски археолози, се препознаваат оние кои поминале низ сите фази на неговата археолошка школа.

Микулчиќ изгледа отсекогаш бил Ничеовски тип. Тој одраз на неговото битие може да се насети во онаа негова енергија која го има формирано неговиот персонален идентитет, а како резултат на тоа и во онаа негова упорност со која храбро низ животот завлегувал во лавиринтите на археолошката професија, борејќи се по секоја цена да излегува од нив со некаква вистина в раце. Притоа, силата на неговата природа излегува од секој сегмент на неговата личност. ... *Загуби-ре мора да дојде за мене. Некои луѓе се раѓаат иосиџхумно* (Ниче во предговорот на својот „Антихрист“ /1920/). Археолошката *иерверзија* на оваа Ничеова самоувереност е дека *некои луѓе се раѓаат многу иорано од нивниот иресиој во уирибаиџа на мајкаџа, завчера мора да се враќа ио нив...* и да ги внесе во неминовната иднина која не можете да ја запрете, исто како што не можете да го спречите минатото да се враќа во „временските простори“ по кои трагаат археолозите.

Иван Микулчиќ е еден од најзначајните претставници на т.н. логичарска археологија во балканските простори. Во Македонија, пак, сигурно е првиот храбар осмислувач на многубројни археолошки ситуации (главно архитектонски) во тродимензионални системи, што пак, без разлика дали се сосем вистинити или се со поголеми аномалии, овозможуваат исклучително смели реконструктивни слики на археолошките остатоци. Тие реконструктивни сочиненија кои ги изведува со силата на фактите, но уште повеќе со силата на имагинативната моќ, ги има речиси во сите негови археолошки публикации или поголеми студии огледи за разни локалитети или за нивни одделни делови или архитектонски објекти: тврдини или нивни делови, базилики, театри, римски палати и др. Микулчиќ нема соодветна конкуренција во оваа археолошка сфера во Македонија. Тој е и еден од вистинските археолошки „мисионери“ кои археологијата ја пропагираат симбиотички:

Macedonian archaeologists, the most noticeable are those who went through all the stages of his archaeological schooling.

Mikulčić appears to be a Nietzschean type of person. This predisposition of his character found its outlet in the boundless energy that formed his personal identity and as a result of it, gave him the courage and persistence to delve through the labyrinths of archaeology. To reveal the truth was his final reward for braving these labyrinths.

The power of his nature seeps through every pore of his persona. *‘...First the day after tomorrow must come for me. Some men are born posthumously.’* (Nietzsche’s Preface to *The Antichrist*). With an archaeological twist to these words we can claim that certain people were born much before the time they spent in their mothers’ wombs, and the days after tomorrow must come back for them... to introduce them to the imminent future. One cannot stop the future, nor can one stop the past to go back into its “temporal spaces” that archaeologists search for.

Ivan Mikulčić is one of the most important Balkan representatives of what is sometimes called ‘logical archaeology’. In Macedonia, he is the first brave deviser of numerous three dimensional archaeological presentations (mostly architectural). Regardless of their possible inaccuracy or possible anomalies, they offer exceptionally bold reconstructive images of the existing archaeological remains. He has bolstered his reconstructive creations with the force of facts and with the power of his imagination, and this is a recognizable trait of almost all his publications or studies of various sites, sections of sites or individual buildings, whether fortifications and their elements, or basilicas, theatres, Roman palaces etc. He is unrivaled within this sphere of archaeology in Macedonia. He is one of the true archaeological “missionaries”, who has propagated archaeology as a symbiotic undertaking: there is no true archaeology without initial field activity, as there is no true archaeology without consequent interpretation and presentation to the wider scientific public based on the field experiences.

нема вистинска археологија без првична теренска актива, како што нема вистинска археологија без нејзина соодветна интерпретација и презентација пред пошироката научна јавност, а врз основа на теренските искуства. Археологијата е истовремено и пракса и теорија, односно еден своевиден каузалитет кој во својата жестина дозволува одважни екскурси до ниво на научна авантура. Во овој каузален сплет на археолошката професија, ние го наоѓаме речиси распнат меѓу причинско-последичните дијагонали, проф. д-р Иван Микулчиќ.

Физичко-психолошката портретност на овој барден македонски археолог, со трепкањето и превртувањето на очите и перманентното погледнување кон небесниот рај, додека ви се обраќа вам како на слушатели или соговорници, ве воведува во сопствената незаобиколна знаменствена вертикала, без разлика дали е виситинита или виртуелна и во концентричен круг од кого не само што не можете туку и не сакате да излезете.

Сега ќе спомнам една временска димензија во која Микулчиќ, уште како млад научник, проучувајќи ги археолошките траги на Пелагонија, предложи хронолошки систем за железното време во Пелагонискиот Регион, но кој, главно, важи и за пошироките простори во Македонија, покрај генералниот таков систем на Рајнеке (Reinecke), покрај хронолошките видувања за Егејска Македонија од Хартли (W.A. Heurtley) и Андроникос со другите за Долна Македонија, Тесалија и Кикладите и покрај Гарашаниновиот хронолошки систем за истиот период за просторите на екс-поновата Југославија, речиси сосем вештачки вклопувајќи го и југословенскиот дел од Македонија и покрај обидот на Васил Лахтов кој, исто така, со многубројни фази и потфази, сакаше да го „затвори“ железновременскиот период во рамките на пошироката елаборација за т.н. требенишка култура¹.

1 На ова, најверојатно Микулчиќ се нафатил бидејќи проучувајќи ги особеностите и хронолошките рамки на железновременскиот период во овој дел од Балканот (Пелагонија), нормално, воочил хронолошки несразмерности во вклопувањето со Рајнекеовиот хронолошки систем, па и со другите, особено со Гарашаниновиот, а имајќи ги предвид, меѓу другото, сфаќањата во тогаш новата археолошка

Archaeology is both praxis and theory simultaneously, one kind of causation which allows audacious excursions at the level of scientific adventure. In this causal concatenation we find, almost torn between the causal and effectual diagonals, Professor Ivan Mikulčić.

The physical and psychological image of this bard of a Macedonian archaeologist-with the blinking, eye rolling and perpetual glances towards the heavenly paradise while he is addressing you as his audience or as interlocutors, introduces you into his own irrevocable scientific vertical. No matter if it is true or virtual, this is a spiral you cannot and would like not to escape from.

I would like to mention an event that happened while I was a young scholar researching the archaeological remnants of Pelagonia; that was the time when Mikulčić suggested his chronological system for the Iron Ages in the Pelagonia area. This system is also applied to other regions in Macedonia, with other systems such as that of Reincke; the system of Heurtley' on Aegean Macedonia and the one of Andronikos' on Lower Macedonia, Thessaly and the Cyclades. The chronological system of Garašanin on the Iron Ages incorporated Macedonia artificially with the territories of the ex-Yugoslav countries; Vasil Lahtov fashioned a system with many phases and sub-phases, trying to limit the Iron Ages within his over-broad elaboration of the so-called Trebeništa culture¹.

The fierce and antagonistic discussions of the then young Mikulčić and the renowned, authoritative Belgrade professor Milutin Garašanin were a matter of public knowledge. Perhaps these discussions were not as fierce as we, the younger colleagues, interpreted them. I am

1 Mikulčić dealt with this problem, because while analyzing the characteristics and the chronological framework on the Iron Ages in this part of the Balkans (Pelagonia) he noted that there were some chronological divergences with the system of Reincke and the others abovementioned; especially the one of Garašanin. He also took into consideration the then newly published literature on this topic, particularly the thesis of R. Pittioni that the vast geographical expansion of the Iron Age (Hallstatt) culture requires internal chronological divisions because not all regions developed equally and simultaneously.

Тогаш веќе нашироко беа познати спротивставеностите и жолчните дискусии и расправи меѓу тогаш младиот Микулчиќ и искусниот и авторитетниот професор од белградскиот Филозофски факултет Милутин Гарашанин. Можеби и не беа така „жолчни“, ама ние, тогаш уште помладите, така ги интерпретиравме тие нивни односи. Ова го спомнувам бидејќи пишувајќи го овој осврт, се присетив на времето кога ја подготвував за печат мојата прва археолошка расправа за некрополата *Требенишија*, односно монографијата за локалитетите Три Челусти и Вртулка во сега веќе далечната деветта деценија од XX век, за која расправа побарав рецензија од мојот професор Милутин Гарашанин.

Професор Гарашанин ја напиша рецензијата со очигледна воодушевеност за тоа дека ќе се појави уште една нова публикација и уште еден материјал од контроверзната некропола и, се разбира, со најсовесен и искрен пристап во чии рамки имаше и неколку пристојни стручни забелешки. Јас, уште повеќе воодушевен, му спомнав дека, според правилата во Македонија (а немаше врска), ќе ми треба уште еден рецензент од кругот на македонските археолози, на што стариот професор ги собра рамењата. Тогаш изглумив една т.н. дрска наивност, па му реков: „Професоре, што мислите за Иван Микулчиќ?“ Тој ја заниша главата и рече дека нема против, ама дека јас „сигурно знам“ за нивните расправи кои се познати во стручните археолошки средини! Реков дека не знам, ама дека не ми паѓа никој друг на памет во тој момент, некој од Македонија кој подобро ја познава актуелната проблематика која се вика *Требенишија*. „Пробајте...“ рече професорот со искрена насмевка. Кога се вратив во Македонија, се упатив кон скопскиот Филозофски факултет и првпат влегов во кабинетот на проф. Иван Микулчиќ.] Тој ме пречека со неговиот, веќе надалеку

литература за оваа проблематика, особено правилно поставената теза на Р. Питиони (R.Pittioni) дека големата географска распространетост на железновременската (халштатската) култура неизоставно бара внатрешна хронолошка поделба која, се разбира, не покажува истовремен развој во сите области.

mentioning this because while writing this text I remembered the time I was preparing to publish my first study on the necropolis of *Trebeništa*, the monograph on the sites of *Tri Čeljusti* and *Vrtuljka* written in the 1990s and I asked this work to be reviewed by my professor Milutin Garašanin.

The professor wrote the review with obvious delight that a new study on the controversial necropolis was to be published, a work of the most conscientious and honest approach, as well as a work with several substantial scientific observations. I, with even greater delight, mentioned that according to publishing rules in Macedonia (a fabrication of mine) I would need one more review, written by a Macedonian archaeologist. The professor was rendered speechless by this. Then I acted a kind of bold naiveté and said, “Professor, and how about Ivan Mikulčić?” He just nodded his head and said he would not mind that, but that I have “surely learned” of their discussions which were very well known in archaeological circles. I said I had no knowledge of that and I could not think of anyone else from Macedonia familiar with the problematic of *Trebeništa*. “Please do try!” said the professor, with a sincere smile on his face.

I returned to Skopje and went to the Faculty of Philosophy, where I entered the study of professor Mikulčić for the first time. His greeting to me reflected his exceptional, vast knowledge and the remarkably dramatic language potential.

After I told him my story and almost gullibly and sincerely explained that I did not expect him to meet my request, he asked for the review signed by Garašanin and put his signature in calligraphy right under Garašanin’s. Evidently surprised, I asked if he was going to read the manuscript. He browsed it right in front me and said that the fact that Garašanin had analyzed it meticulously and approved it by signing the review meant there would be no need for him to represent a different opinion and Garašanin’s approval was enough to enable such publication. To this very day, I am very proud of these two signatures on my first publication. The act of professor Ivan Mikulčić is

познат, исклучително драматичен, изразен јазичен потенцијал. Откако речиси наивно му раскажав за мојата средба со белградскиот професор и откако искрено му објаснив дека не очекувам да ми излезе во пресрет, тој ми ја побара рецензијата потпишана од Милутин Гарашанин и веднаш го навеза својот потпис под Гарашаниновиот. Видно изненаден, го запрашав дали ќе го земе ракописот да го прочита. Го разгледа тука пред мене и рече дека тоа му е доволно, дека штом Гарашанин детално го прегледал, тој нема потреба да застапува друго мислење за оваа проблематика и за презентираниот материјал, наспроти Гарашаниновиот, бидејќи само по себе е добро што ќе биде објавен целосно тој материјал и бидејќи Гарашанин е доволна гаранција за реализација на еден таков проект. И денес сум горд на тие два потписи за вредностите на мојата прва археолошка расправа, а постапката на проф. Иван Микулчиќ ја сметам како своевидна одлика на човек и археолог кој не само што има свое *археолошко јас* на балканските простори, што меѓу другото значи, со очигледна научна не-препотенција, дури самоуверено, си создава „свои археолошки светови“ наспроти референтните од тогашна Европа и Југославија, туку поседува и свое *човечко јас*, ако ја имаме предвид постапката во врска со неговиот потпис на рецензијата од неговиот „професионален противник“ за мојата книга.

Додека беше регулатор во својот зенитетен активитет и незадржлив во рамките на својата професија, додека беше „археолошки духовен булдожер“ во рамките на својата активна археолошка генерација, Микулчиќ, како и сите други носители на човечки животи, сигурно и немаше време да размислува за тоа што ќе донесе „неминовното време“, односно, сигурно немаше време да размислува „што“ по завршувањето на официјалниот работен век, после кого кај многумина настапува „период на депресивна меланхолија“, „што“ после таа негова животна рапсодија и каде после тој силен и бурен археолошки тек на животот, да се скроти? Тој го најде вистинското идилично место и вистинското натамошно чекорење во времето за да ја одржи кондицијата на животот: не престана

a proof to me that he is a person and archaeologist who has his “*archaeological I*” on the Balkans and that means, among many other things, that he unpretentiously, self-confidently creates his “own archaeological worlds” separate from the leading academic authorities of contemporary Yugoslav and European discourse; but also that he is a man with a “*human I*”, if one takes into consideration the fact that he signed a review previously approved by his “professional adversary.”

During the peak of his career-when he was the “archaeological and spiritual bulldozer”, Mikulčić like any other living soul, surely did not give a thought what the “inevitable time” will bring to him. What would happen after his retirement, an event that brings a “period of depressive melancholy” on many others? How would he settle down after such a strong and turbulent archaeological way of life?

He has found his true idyllic place and further path in life, as to keep his strength for such life; he has not stopped writing books on archaeology and monographs on important Macedonian archaeological sites. He has maintained his physical energy by cutting “stones and pebbles” and creating mosaics like the masters of the Antiquity and Early Christianity (one of these rapturous, artistic creations cost him a finger) and once more he “forgot” the transience of human rhythms and pulses; he has continued to defy all his adversaries with ever great strength, just like Aristide Briand on the Lautrec’ posters. He remains “the archaeological giant of Volkovo”, a kind of “archaeological muse” to inspire present and future archaeologists.

This is all I can say about Professor Ivan Mikulčić. I believe he will live for many more decades. His vivacious archaeological spirit will not rest while blood is still flowing in his veins; we can expect many more of his insights into archaeology, presented to us in a way that makes us appreciate their value and teaches us more about our archaeological sites and the cultures that are coincidentally or purposely autochthonic with the depths of the Macedonian mythical soil.

да пишува книги за археологијата, монографии за значајните македонски археолошки локалитети, не престана да ја одржува физичката енергија, теглејќи и сечејќи „камења и камчиња“ и создавајќи мозаични уметнички дела, како што создавале античките и ранохристијанските мајстори и уметници (дури при едно такво занесено уметничко создавање си пресече еден прст од раката) и пак „заборави“ на минливоста на животните ритми и пулсирања, пак продолжи со иста и уште поголема силина да му пркоси на сите предвесници и Аристиди Бриани (од А.Д.Т. Лотрек). Остана и опстојува како „археолошки горостас од Јасно Волково“, нешто како „*археолошка муза*“ која ги инспирира сега археолозите и секогаш натаму идните археолози.

Така некако и толку дотаму можам да зборувам за проф. д-р Иван Микулчиќ. Неговиот животен век, верувам дека ќе трае уште многу години и децении. Бидејќи неговиот немирен археолошки дух нема да се смири додека пулсира крвта во жилите, сигурно дека треба да очекуваме уште повеќе собрани искуства од областа на археологијата кои ќе ни ги спакува на соодветен начин за да можеме да ги восприемиме како вредности и да научиме уште многу околности за нашите археолошки локалитети и околу културите од минатите цивилизации кои случајно, попатно, намерно или изворно и автохтоно се поврзани со македонските длабочини и со македонскиот митски крајолик. Ова од него ќе биде подарок за нас, а ние за тоа и за сè претходно, сега и секогаш, ќе му бидеме благодарни.

This is his gift to us, a gift that we have always been and always will be grateful for.